13. 2. 2018

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Judikatura k datovým schránkám

Jak název článku napovídá, jeho předmětem je sdílet stručnou formou ty nejdůležitější a nejzajímavější rozhodnutí Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, zabývající se problematikou datových schránek, resp. zák. č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů (dále „zákon“).

Orgán veřejné moci musí ex offo zjišťovat, zda má adresát datovou schránku (a případně do ní musí doručovat)

Nejvyšší soud (dále „NS“) platnost těchto základních a zcela zásadních pravidel (vyplývajících ostatně již z § 17 odst. 1 věty druhé zákona) konstatoval např. v usnesení ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3489/2012: ***„Soud zjišťuje z úřední povinnosti, zda má adresát soudní písemnosti zřízenou a zpřístupněnou datovou schránku*** *a pokud zjistí, že ji zpřístupněnou má, doručuje veškeré písemnosti povinně a přednostně do datové schránky, aniž by adresát, který má právo očekávat, že mu soud bude veškeré písemnosti do datové schránky doručovat, o to požádal. Tímto způsobem soud nepostupuje jen tehdy, byly-li písemnosti doručeny při jednání nebo při jiném úkonu soudu nebo nedošlo-li k řádnému doručení do datové schránky.“*

Zejména ve vztahu ke správním orgánům pak tento závěr přejal Nejvyšší správní soud (dále „NSS“) v rozsudku ze dne 7. 5. 2014, č. j. 3 As 83/2013 – 58, kde uvedené usnesení cituje na str. 5, a sám se k této otázce vyjádřil např. v rozsudku ze dne 22. 3. 2017, č. j. 6 As 5/2017 – 22: *„Orgán veřejné moci doručuje dokumenty do datové schránky dle § 17 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, pokud má příjemce zřízenu a zpřístupněnu datovou schránku k okamžiku vypravení doručované písemnosti.“* To platí i tehdy, požádá-li adresát o doručování jiným způsobem, neboť doručování do datové schránky má podle § 17 odst. 1 věty poslední zákona absolutní přednost.

Povinnost orgánů veřejné moci zjišťovat, zda má adresát zpřístupněnu datovou schránku, a případně mu do ní doručovat, pak platí i tehdy, lze-li postup adresáta (např. spočívající v opakovaném zřízení a následném zrušení datové schránky) považovat za obstrukční, jak NSS rovněž dovodil ve výše citovaném rozsudku. Doslovně uvedl, že ***„na závěru o absenci doručení napadeného rozhodnutí nemůže nic změnit ani okolnost, že postup stěžovatele ve správním řízení lze hodnotit jako obstrukční. Zejména v řízení týkajícím se správního trestání zajisté není povinností účastníka (obviněného) všestranně správnímu orgánu vycházet vstříc a ulehčovat mu tak jeho postup směřující k vydání rozhodnutí. Naopak je jistě právem účastníka používat jakékoli legální prostředky za účelem dosažení rozhodnutí pro něj příznivého včetně případného zastavení řízení pro zánik odpovědnosti za přestupek.*** *Na druhou stranu správní orgán má k dispozici zákonem předvídané možnosti, jak takovému účelovému postupu obviněného čelit a dosáhnout včasného projednání přestupku (…). To, že obviněný důsledně využívá veškeré možnosti pro oddálení rozhodnutí ve věci, však nemůže zbavit správní orgán povinnosti postupovat důsledně v souladu se zákonem a konkrétně v případě doručování správního rozhodnutí ověřit, zda adresát nemá zřízenou datovou schránku.“*

Pokud v rozporu se zákonem není doručováno do datové schránky, nemůže dojít k fikci doručení

Logickým důsledkem výše uvedených názorů pak je skutečnost, že pokud je adresátovi, který má zpřístupněnu datovou schránku, doručováno v rozporu s § 17 odst. 1 zákona např. poštou, nemůže tímto nezákonným způsobem doručování dojít k fikci doručení, což NSS potvrdil např. v rozsudku ze dne 30. 11. 2016, č. j. 3 As 26/2016 – 45: *„Pokud si však adresát zřídí datovou schránku, jeho povinnost kontrolovat poštu na adrese trvalého pobytu (adrese pro doručování) zaniká, neboť je oprávněn spoléhat, že orgány veřejné moci v souladu se zákonem budou veškeré písemnosti doručovat do datové schránky. V takovém případě je tedy uplatnění fikce doručení podle příslušných procesních ustanovení (v případě správního řízení podle § 23 odst. 4 správního řádu) vyloučeno.“*

Účinky doručení však pochopitelně nastávají tehdy, pokud sice není v rozporu s § 17 odst. 1 zák. č. 300/2008 Sb. doručováno do zpřístupněné datové schránky adresáta, nicméně adresát si písemnost fakticky převezme. Materiálně tedy doručeno je, a je zcela bez významu, že nebyl dodržen zákonný způsob doručování, což NSS dovodil např. v rozsudku ze dne 29. 6. 2011, č. j. 8 As 31/2011 – 88: *„Je-li účastníku řízení, který má zřízenu datovou schránku, doručováno správní rozhodnutí prostřednictvím držitele poštovní licence a účastník je skutečně převzal, bylo tím rozhodnutí oznámeno ve smyslu § 72 odst. 1 s. ř. s. i § 72 odst. 1 správního řádu z roku 2004, přestože správní orgán posléze zaslal takové rozhodnutí i prostřednictvím datové schránky.“*

Ke stejnému závěru došel též Ústavní soud (dále „ÚS“) v usnesení ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3807/11, NSS pak rovněž v rozsudku ze dne 16. 12. 2010, č. j. 1 As 90/2010 – 95 a v rozsudku ze dne 6. 3. 2009, č. j. 1 Afs 148/2008 – 73: *„Řádné doručení písemností v praxi znamená, že se písemnost zašle nebo odevzdá tomu, komu je určena, a že existuje důkaz o tom, že daná osoba písemnost převzala. Důvodem existence právní úpravy doručení je jistě mimo jiné i potřeba zabezpečit, aby si doručující správní orgány či soudy mohly být jisty, že se písemnost dostala do rukou adresáta. Je-li totiž adresát s obsahem písemnosti obeznámen, potom otázka, zda bylo doručení vykonáno předepsaným způsobem, nemá význam.* ***Nedodržení formy tedy samo o sobě neznamená, že se doručení musí zopakovat, rozhodující je, zda se daná písemnost dostala do rukou adresáta.“***

Užívání cizí datové schránky

Činění úkonů a doručování prostřednictvím datové schránky je pro svou finanční a časovou nenáročnost, spolehlivost, důkazní hodnotu a (relativní) jednoduchost velmi atraktivní, a to nepochybně i pro osoby, které vlastní datovou schránku nemají (ačkoliv její zřízení není nijak zpoplatněno a lze jej provést na libovolném CzechPointu v rámci několika minut). Možná právě proto NSS v usnesení ze dne 24. 11. 2016, č. j. 9 Azs 255/2016 – 24 konstatoval, *že „doručovací adresou ve smyslu § 46 a § 46a o. s. ř. nemůže být datová schránka jiné osoby, než pro kterou byla datová schránka zřízena.“* Lze přitom očekávat, že NSS tento názor podrží i v případě správního řízení, ačkoliv s jeho správností lze jistě polemizovat.

Velmi zajímavý (a z odborného hlediska zcela racionální) názor pak vyslovil NS v usnesení ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 33 Cdo 2743/2013, kde dovodil, že *„podání prostřednictvím datové schránky lze činit pouze jménem jejího držitele. Úkon učiněný jinou osobou prostřednictvím "cizí" datové schránky (např. fyzická osoba učiní podání z datové schránky svého zaměstnavatele) nemá právní účinky, které zákon jinak dokumentu doručenému prostřednictvím datové schránky přiznává. Tyto úkony však nelze považovat automaticky za neúčinné.* ***Bude-li úkon učiněný prostřednictvím datové schránky jiného subjektu podepsán uznávaným elektronickým podpisem subjektu činícího úkon a splní-li další požadavky právními předpisy na tento úkon kladené, pak bude, byť je učiněn prostřednictvím cizí datové schránky, materiálně perfektním.*** *Při absenci uznávaného elektronického podpisu podatele je třeba postupovat shodně jako v případě podání učiněného prostřednictvím veřejné datové sítě bez použití uznávaného elektronického podpisu.“*

Poslední citovaná věta však není platná v oblasti veřejné správy, neboť § 37 odst. 4 správního řádu se na rozdíl od § 42 odst. 2, 3 občanského soudního řádu nevztahuje na podání učiněná datovou schránkou. Na místě je tak na podání nepodepsané uznávaným elektronickým podpisem a podané z cizí datové schránky nahlížet jako na písemné, avšak nepodepsané podání. Podstatné je to z toho důvodu, že u písemného nepodepsaného podání je správní orgán povinen podatele vyzvat k doplnění podpisu, zatímco v případě e-mailu neopatřeného uznávaným elektronickým podpisem se o podání vůbec nejedná, není-li takové podání v zákonem stanovené lhůtě potvrzeno, a správní orgán ani není povinen podatele k odstranění tohoto nedostatku vyzývat.

Doručování písemnosti určené do vlastních rukou jako datové zprávy neurčené do vlastních rukou

Ačkoliv datové schránky fungují od roku 2009, stále nepanuje širší povědomí o tom, že datové zprávy se obdobně jako standardní písemnosti dělí na „určené do vlastních rukou“ (obálka s červeným pruhem) a „neurčené do vlastních rukou“ (obálka s modrým pruhem). Není rovněž obecně známo, že užívání datové schránky si lze výrazně ulehčit a přizpůsobit vlastním potřebám pomocí tzv. pověřených osob (§ 8 odst. 6 zákona), kterým lze nastavit libovolnou variaci možných oprávnění (číst všechny zprávy, tedy i zprávy určené do vlastních rukou; číst pouze zprávy neurčené do vlastních rukou; vytvářet a odesílat zprávy; zobrazovat seznamy došlých a odeslaných zpráv i s dodejkami).

Pokud např. uživatel datové schránky chce předejít tomu, aby pokaždé, kdy se přihlásí do datové schránky za účelem vytvoření a odeslání zprávy, došlo k doručení dodaných zpráv (zpráv „čekajících“ v datové schránce na doručení), není nic snadnějšího, než udělit vhodné osobě oprávnění toliko vytvářet a odesílat zprávy. Taková osoba pak obdrží své vlastní přihlašovací údaje, přes které bude moci vytvářet a odesílat zprávy, přičemž pokud se přes tyto údaje do datové schránky přihlásí, nemůže dojít k doručení jakékoliv zprávy dodané do datové schránky, neboť žádné zprávy jí nebudou zobrazeny. Úkon takto pověřené osoby je však rovnocenný úkonu učiněnému držitelem datové schránky, tedy se na něj dle § 18 odst. 2 zákona nahlíží jako na úkon učiněný písemně a podepsaný držitelem datové schránky.

V nálezu ze dne 1. 12. 2011, IV. ÚS 2594/11 pak Ústavní soud posuzoval situaci, kdy stěžovatel namítal, že platební rozkaz mu nebyl (do datové schránky) řádně doručen, neboť datová zpráva, která jej obsahovala, nebyla v rozporu s § 19 odst. 2 zákona ve spojení s § 173 odst. 1 občanského soudního řádu označena jako zpráva určená do vlastních rukou. K tomu Ústavní soud uvedl následující: *„Podle komentáře k citovanému ustanovení § 19 odst. 2 zákona o datových schránkách (dostupný v ASPI) : Informační systém datových schránek umožní odesilateli datové zprávy nastavit příznak, zda se jedná o datovou zprávu určenou pouze do vlastních rukou adresáta (obdoba tzv. zásilky s červeným pruhem). Následně informační systém datových schránek zajistí, aby měl k datové zprávě skutečně přístup pouze adresát a nikoliv ostatní oprávněné osoby (odpovídající příznak bude součástí hlavičky datové zprávy a adresátovi se zobrazí informace o tom, že zpráva je určena pouze do vlastních rukou adresáta).*

Podle komentáře k § 17 odst. 3 a 4 zákona o datových schránkách (dostupný v ASPI) : K doručení dokumentu do datové schránky dochází v okamžiku, kdy se do určité datové schránky prostřednictvím informačního systému datových schránek úspěšně přihlásí osoba, která má oprávnění pro přístup k danému dokumentu. Oprávnění se rozlišuje podle toho, zda je daná osoba oprávněna k přístupu ke zprávám tzv. s červeným pruhem, tj. zprávám určeným pouze do vlastních rukou adresáta. V případě, že tento přístup nemá, zprávy se této osobě ani nezobrazí a tudíž nemohou být považovány za doručené okamžikem přihlášení do datové schránky. Má-li přístup do jedné datové schránky více fyzických osob, bude prostřednictvím informačního systému datových schránek zajištěno, že každá z nich bude mít možnost se seznámit s obsahem pouze těch datových

zpráv, které budou odpovídat rozsahu jejího oprávnění.

Takový postup nepochybně předpokládá aktivitu majitele datové schránky, který by ji měl příslušným způsobem nastavit a současně vymezit oprávnění osob, jimž umožnil do datové schránky přístup; nic takového ovšem stěžovatelka v řízení o neúčinnost doručení podle § 50d o. s. ř., stejně jako v ústavní stížnosti, netvrdila; za tohoto stavu se námitka stěžovatelky o neoznačení platebního rozkazu příznakem "do vlastních rukou" jeví pro posouzení existence "omluvitelného důvodu" ve smyslu § 50d odst. 1 o. s. ř. při doručování platebního rozkazu jako nepodstatná.“

Ústavní soud tedy racionálně dovodil, že při doručování písemností prostřednictvím datových schránek je nutné respektovat úpravu způsobu doručování písemností obsaženou ve zvláštních předpisech (např. občanský soudní řád, trestní řád, správní řád), která stanoví, které písemnosti se doručují do vlastních rukou adresáta, a které nikoliv (pokud by tomu tak nebylo, celá koncepce pověřených osob, resp. možnost udělit jim oprávnění číst pouze zprávy neurčené do vlastních rukou, by zcela ztratila svůj smysl).

V tomto případě pak sice došlo k porušení tohoto pravidla, neboť platební rozkaz nebyl v rozporu s občanským soudním řádem doručován do vlastních rukou adresáta, nicméně stěžovatel neprokázal a ani netvrdil, že by se v důsledku tohoto formálního pochybení platební rozkaz dostal pouze do dispozice osoby, která neměla oprávnění číst zprávy určené do vlastních rukou, a tedy bylo na místě ústavní stížnost odmítnout, neboť pochybení při doručování se tak jevilo býti pouze formální povahy (srov. např. již výše citované usnesení ÚS ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3807/11). Jinak by tomu však bylo v případě, že by se písemnost ze zákona určená do vlastních rukou (např. rozhodnutí či předvolání podle správního řádu, viz § 19 odst. 5 téhož zákona) prokazatelně dostala toliko do dispozice pověřené osoby s oprávněním číst pouze zprávy neurčené do vlastních rukou. V takovém případě by došlo k účinnému doručení teprve přihlášením osoby s oprávněním číst zprávy určené do vlastních rukou, případně okamžikem fikce doručení (§ 17 odst. 4 zákona).

Povinnost kontrolovat datovou schránku není protiústavní

Konečně v usnesení ze dne 21. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 1513/11, se pak Ústavní soud zabýval argumentací, zda lze po každém spravedlivě požadovat, aby si pravidelně kontroloval datovou schránku, když ne každému je (snadno) dostupné internetové připojení. Ústavní soud tuto argumentaci velmi přiléhavým způsobem odmítl následovně: *„V souladu s ustanovením čl. 4 odst. 1 Listiny mohou být povinnosti ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Pokud by zákonodárce ukládal povinnosti, které není možné objektivně splnit (nemožnost zřídit si internet jako službu, např. proto, že je poskytování takových služeb zákonem zakázáno), bylo by možné takové povinnosti, byť uložené zákonem, charakterizovat jako porušující základní práva a svobody.* ***V současné globální komunikační společnosti nemůže být o objektivní nemožnosti přístupu k internetu vůbec uvažováno.*** *Tvrzení stěžovatele, že "nemá internet", samo o sobě neznamená objektivní nemožnost splnění zákonem uložené povinnosti. Skutečnost, že splnění zákonem uložené povinnosti vyžaduje např. zaplacení si služby internetu, opět nemůže být charakterizováno jako protiústavní, neboť s výkonem určitých činností vždy souvisí určité náklady, s čímž je třeba počítat. Výjimkou by bylo, kdyby takové náklady byly likvidační či nepřiměřeně vysoké.*

Samotná hierarchie povinnosti zřídit si pro doručování datovou schránku je dle názoru Ústavního soudu zcela zřejmá - v zásadě je tato povinnost uložena subjektům, u nichž lze objektivně předpokládat, na základě exaktně zjistitelných dat, že objem komunikace s jinými subjekty bude rozsáhlejší, než je tomu u běžného občana - fyzické osoby, příp. drobného živnostníka (fyzické osoby

podnikající).

Zrychlení a racionalizace soudního procesu je legitimním cílem v demokratické společnosti, neboť spravedlnost, která přichází pozdě, nemusí být již spravedlností. K tomuto legitimnímu cíli může být v demokratické společnosti užito přiměřených prostředků, které nepovedou k porušení práva na spravedlivý proces. Pokud by stěžovatel řádně plnil zákonem mu uložené povinnosti, mohl by řádně uplatňovat veškeré námitky v rámci soudního procesu; vzhledem k tomu, že takto neučinil, nese důsledky svého jednání, resp. nekonání (Vigilantibus iura scripta sunt).“

Z toho rovněž vyplývá, že není legitimní bránit se např. proti uložení pořádkové pokuty námitkou, že k nerespektování výzvy k podání vysvětlení došlo proto, že se adresát o výzvě nedozvěděl, neboť mu byla do datové schránky doručena fikcí (nález ÚS ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 916/14 a zde zmíněná judikatura). Obdobně se nelze bránit např. proti obvinění z nerespektování zákazu činnosti tím, že rozhodnutí, kterým byl zákaz činnosti uložen, bylo taktéž doručeno do datové schránky pouhou fikcí. Jak výše řečeno, osoba, která má zpřístupněnu datovou schránku, si ji musí pravidelně kontrolovat (případně si může nastavit SMS nebo e-mailové oznámení o dodání nové zprávy), resp. pokud tak nečiní, musí počítat s tím, že to pro ni může mít negativní důsledky. Ve výjimečných případech však může žádat o určení neúčinnosti doručení fikcí (§ 17 odst. 5 zákona).

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že judikatura vrcholných soudních institucí napomáhá tomu, aby doručování prostřednictvím informačního systému datových schránek nadále nahrazovalo jiné, méně spolehlivé způsoby doručování.

Mgr. Tomáš Brandejský,
advokátní koncipient

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- DEAL MONITOR
- Slovenské mimosoudní řešení sporů podle nařízení EU o digitálních službách
- Změny nejen parametrů exekučních srážek pro rok 2026
- Kontrola systémů vytápění – často přehlížená povinnost od firem po SVJ
- Limity přístupu k Ústavnímu soudu při ustanovení procesního opatrovníka
- Nové cenové výměry Ministerstva zdravotnictví pro rok 2026: Co se mění a na co si dát pozor
- 10 otázek pro … Barboru Karo
- Souhrn významných událostí ze světa práva
- Rozhovor s JUDr. Veronikou Janoušek Rudolfovou, samostatnou advokátkou specializující se na sportovní právo
- Předběžné opatření jako nástroj ochrany vlastníka nemovitosti
- Svěřenský fond v holdingových strukturách